

Велимир Петров

Усмивките на бай Дечко
100 години Дечко Узунов

Щастливи Ний – Съвременниците му, за възможността, навремени да сме се докосвали до талантливата му ръка, рамо, богата душевност, опит всякакъв: професионален и житейски; най-вече начин на общуване: с много доброта и човечност, хумор и самоирония...

Някои от колегите ми – художници биха написали следващите редове по-добре и по-пълно; други биха го имитирали великолепно и с добродушна усмивка. Ще се огранича да предам само онова – малко, което съм чул лично от бай Дечко, в безметежните минути на чашка бяло вино, коняк или кафе или на разходка по Кея, край Дунава в Русе. Бай Дечко, надничаш под засукани мекфистофелски вежди и над очилата, право в душата ти; специфично изяждащ буквите: „Нъл тъй?“ (Нали така?); и: „Ам с'я!“ (Ами сега!)...

Следюбилейната му изложба:

01 – Толкоз много народ – като на митинг! И толкоз много цветя – като на погребение...

02 – Да ме поздравят дойдоха и две бабички с букети, едва кретат горките, много възрастни; дъл шъ стана като тях, като остареея; фъфлят: Господин Професоре, помните ли ни – ние сме Ваши студентки...

03 – Журналист ме заразпитвал, има ли още нещо, което не съм постигнал в живота си; бил съм вече професор, декан, ректор, народен художник, лауреат, герой на труда, председател на СБХ, народен представител, почетен Председател на АИАП – (ЮНЕСКО), картини, изложби, слава... Казвам му – остана ми само една грижа, да задомим някъде Олга, съпругата ми...

Дипломатическа дейност:

04 – След девети, Васил Коларов, нали беше нещо художник, поръчал да докарат в София изложбата на Френските импресионисти – голяма изложба, таман обикаляла из Европата. Добре де, ама докато пристигне, дойде на власт Вълко Червенков, съветски идеолог – на него тия не му минаваха... Изложбата – официална, международна, посланици, знамена, ескорт, ам ся! Аз – Председател на СБХ. Питат ме какво мисля за изложбата. Ако кажа, че е чудесна – ще ни бият! Ако кажа друго –

излагаме се пред чужденците и журналистите... Нали съм умен, измислих: чудесна изложба, казвам, жалко, че е формалистична!

05 – Маршал Толбухин (казвал го е и като за маршал Жуков и като за...), като дойде в София, ми го водят с генерали, единият – прославен летец, да видели как рисуват българските по-първи художници. Влизат и право към статива. Там съм опънал един пейзаж, по-разбираем, тъкмо като за тях: поле, гора, небе – всичко си има. Как отразявате, питат, тавариш Узунов, победния ход на Червената армия? Ам ся!... Пред атака, казвам, тавариш маршал – и соча пейзажа. Танковете и бойците се окопали – чакат сигнала; артилерията отзад – бие по позициите на фашистите! А авиацията къде?, пита летецът-генерал. Първата вълна, казвам, току що е прелетяла и е вече над вражките позиции и ги покосява; задава се втората вълна... Нъл'тъй...

06 – По времето когато ни заръчваха да се учим непрестанно от богатия съветски опит, ми водят в ателието художници от голямото им добрутро – все началници. Показвам им това-онова, пускам и по-модерни за тях работи, като за запада. Оглеждат ги, цъкат; колеги – честно си казват, че им харесват. Айде, викам, почвайте като нас да рисувате, че да се учим от Вас и да вървим по-напред.

07 – Като връщахме визита на китайските колеги, ни разхождат из централния парк на Пекин. Него ден цялото им ЦеКа да имало там трудов полуден. Джо Ен Лай, дете е по културата, като разбра, че съм дошъл, дойде да се видим. Е, пита, вашите ръководители правят ли като нас такива трудови полудни. Ам ся! Да не стане някоя беля! Ние, казвам, този етап го минахме...

08 – Трябва, казват, да им покажете на китайските другари, как рисувате това – българските художници, нещо като демонстрация. Аз не ги обичам тия работи. Водят ме в ателие, дават ми бои, палитра, платно. Ам ся! Едни старци, строги, с дълги бради, облечени парадно, сигурно са професорите, усещам дъха им в тила си... После разбрах – били моделите. Нацърках от всички бои по палитрата, чудя се как да се измъкна, да не рисувам. Няма капут-мортум, казвам, рядко срещана боя, сигурно я нямат, аз без капутмортум, казвам, не мога да рисувам. Разтичаха се, намериха, ам ся! Направих една топка от всичките бои, казвам – по моята рецепта, трябва да престои два дена, да узрее... след два дни

бяхме в друг град...

Обществена дейност:

09 – По време на едно заседание на УС на СБХ, като Председател, ме викат при Високата порта, в ЦК. – по време на поредното затягане. Връщам се след няколко часа инструктаж, гледам – колегите ме чакат, какъв хабер им нося. Спокойно, казвам, всеки ще си рисува както и каквото си иска, но... и размах-вам пръст... ще има контрол!

10 – Като председателствах Художествения съвет, един колега направи сума творчески компромиси, инвеститорът така го искал, връщали го няколко пъти. Ами ти си готов за наемен убиец, бе момче, каквото ти поръчат, го изпълняваш. Нямах ли творческа съвест...

11 – Навремето Генко, още беше студент, аз – ректор; знаете го Генко, голям художник, но без задръжки; сгазил лука доста сериозно, шуротии разни с обществен резонанс... Беше стигнало до изключване. Идва майка му, партизанка или ятачка – политическа фигура. Синът ми, казва, малко е така, не му забелязвайте... Госпожо, казвам, ние тука всички сме малко така, но вашият син го е попрекалил... малко...

12 – Знаете го, испанския художник Хосе Санча, зет на Людмил Стоянов, тук живя като емигрант, докато беше жив Франко. Дойде след години на гости, с изложба, трябваше аз да я откроя.

Говоря все хубави работи, младостта му мина в България, правеше хубави илюстрации, знака на Сатиричния е от него; гледам всички се усмихват, радват се. След словото питам как мина, чакам да ме похвалят. Добре мина, казват, само дето вместо Хосе Санча, постоянно казваше Санчо Панса! Ам ся!

13 – Барем русенци ще ме поминувате, че като ваш народен представител, построих пътя от Иваново до Ивановската скална църква (дето е под егидата на ЮНЕСКО), със стенописите. Като чу това, на предизборното събрание за новия мандат, една бабичка ми направи поръчение, да и оправя покрива и комина, пострадали от земетресението. Няма как, Велимире, ти ще ми подаваш керемидите...

14 – Бяха ме взели в Правителствената болница и заръчали да не ставам. Дора (Габе) и тя била там, на горния етаж; дойде да ме види и вдъхне кураж. Беше към деветдесетте (години), по-голяма е от мене, с единадесет... Говори все едни хубави работи; колко сме издържливи ний – с нея, годините не ни личат; колко сме запазени, щото служим на Изкуството. По едно време отметна болничния си халат; потупа си бедрото и рече: Гледай, Дечко, ти барем ги разбираш тия работи! Гледай какво запазено бедро – като на осемдесетгодишна! Голям дух има тази жена, голямо излъчване...

Самокритични самоиронии:

15 – Отивам една сутрин в Съюза, с БМВето – спешно заседание на Управителния съвет, а те изнервени, забавил съм се много. Питам Атанаса шо-фьора, какво става, някаква делегация ли посрещат на летището, столицата блокирана ли е, че всички милиционери на кръстовищата ме отправят все в ляво, обиколил съм цяла София, докато се добера до Съюза, затова се забавих... Ами! Вика Атанас, като си излязъл тази сутрин от къщи, Бай Дечко, подал си ляв мигач и така си карал с него до тука... Ам ся!...

16 – Като ни бяха подгонили за модернизъм и формализъм, бая се бяхме подплашили... Рисувам си в ателието едни дървета, с мощни стволове, усукани, като човешки тела. Коренищата им пият земни сокове и сила... Горе, клоните и листата пък, пият от слънцето космическа енергия, инвенции разни...

Мисля си: Дечко, Дечко, къде задълбаваш! Хората отидоха в Космоса; свръх-звукови самолети, с хиляда и двеста километра преодоляват звуковата бариера и дигат още скоростта... и други такива... а аз рисувам като при парната машина; и започвам да махам листата, клоните; корените започнаха да пият огнени сокове от слънцето, обобщения правя, по на едро, с космически мащаби. Добре става!...

По едно време се сещам Къде живеем; пак ще ни бият Другарите... и пак наслагах клоните и изписах листата; по четливо да стане... Реализъм!

17 – Като се върнах от Париж, където се срещнах с Пикасо, нашите вестници поместиха по този случай съобщение, че ето на, срещнаха се двама големи художници: от българска страна – героят на

социалистическия труд, народния художник, лауреат на димитровска награда, председател на СБХ, професор Дечко Узунов; и от френска – Пикасо... Да потънеш в земята от срам; ако искат да знаят, на Пикасото името, нали е испанец, по документи се пише на цели четири реда, няма никакви титли; ама като се каже Пикасо цял Свят го знае...

18 – В Художествената галерия – Ловеч, има една моя стара, малка картина, под която стои надпис: Старият мост Дечко Узунов. Мене ако питате, няма правописна грешка. Наистина съм мост между две поколения, две виждания в изкуството, две естетики.

Като стане напечено, като не могат да се търпят в Съюза, все мене слагат за Председател...

19 – Излезе една мода – студентите в Академията да измислят злъчни прякори на професорите; много точни, смешни и бързо станаха популярни. Така например, на Найдена (Петков), викаха Сребърната лисица – сребърна коса, хитър, ловък, висока цена...; на Ненко Балкански – Фуше, няма да го комен-тирам; и на другите... също...

Питам Светлина (Русев), аз кой съм? Ти, Бай Дечко, си Вечната Амбър! Отивам си вкъщи, казвам на Олга (съпругата), значи виждат младите нещо вечно в мене, в изкуството ми; ами коя беше Амбър, забравил съм... пък тя ми казва: Вечната Амбър – беше курва, бе Дечко! Ам ся!... Лоша работа...

20 – Като ме емна телевизията, филм правели за мене! По Червенската крепост като козичка се катеря, по Ивановските стенописи, че и една черна биволица трябваше да вода напред – назад... Тя, май нещо ме хареса, все гледа да ме лиже, а аз гледам умно в бъдещето... М-м-м!

КРАЙ

© Велимир Петров

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11613>]